

DOI: 10.33310/2518-7813-2020-68-1-277-281

УДК 37.016:78.091

Віра ФЕДОРЕНКО

*викладач-методист основного
музичного інструменту (фортепіано)
КВНЗ КОР "Богуславський гуманітарний коледж
імені І.С.Нечуя-Левицького"
м. Богуслав, Україна*

**РОЗВИТОК ВПЕВНЕНОСТІ МУЗИКАНТІВ-ПОЧАТКІВЦІВ
ПРИ ПІДГОТОВЦІ ДО ВИКОНАВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Стаття присвячена розвитку впевненості музикантів-початківців при підготовці до виконавської діяльності. Аналізуються праці сучасних науковців, де розглядаються різні підходи до подолання хвилювання перед виступом та пропонуються способи психологічного налаштування для оптимального самопочуття на сцені музикантів-початківців. Акцентується твердження, що психологічний стан музиканта-початківця впливає на результативність виконавської діяльності. Виявлено, що готовність піаністів-початківців до виконавської діяльності полягає у створенні оптимального настрою для виступу. Висвітлюються різноманітні й багатопланові психолого-педагогічні завдання піаністів-початківців до виконавської діяльності на сцені.

Ключові слова: позитивний аспект переживань, оптимальне налаштування, особистий сенс, алгоритм набуття впевненості.

Сучасні умови до входу в європейський простір XXI століття потребують залучення підрастаючого покоління до культурно-творчого осмислення найкращих зразків музичного мистецтва. Науковці наголошують, що одне з провідних місць у фаховій підготовці закладів середньої освіти мистецького спрямування належить музична виконавська діяльність як найбільш демократичної, доступної для широкого кола юнацтва форми активної діяльності.

Виконавська діяльність – це підсумок певних аспектів навчально-виховного процесу. Для піаніста перша концертна діяльність завжди є важливою подією, яка стимулює його до оволодіння вмінь та навичок. Але, у зв'язку з нестабільним психологічним станом, а саме: надмірним хвилюванням, тривожністю, може зупинити виконавця у професійному зростанні. Тому проблема впевненості при підготовці майбутніх музикантів до виконавської діяльності є вкрай важливою. Мова йде не лише про художню цінність виконавства, контакт із аудиторією, виразність, а, в першу чергу, про особистісний настрій самого піаніста.

Питання впевненості при підготовці музикантов-початківців до виконавської діяльності розглядали видатні музикознавці, педагоги та психологи. Психологічні аспекти музично-виконавської діяльності аналізуються у дослідженнях М. Давидова, Г. Когана, О.Костюка, Б.Теплова, Ю.Цагареллі, та ін.; у галузі педагогіки мистецтва висвітлювались у працях О.Олексюк, О.Отіч, Г.Падалка та ін.; проблему "сценічного хвилювання" розробляли Л.Бочкарьов, А. Готсдинер, В. Петрушин, Г. Ципін та ін. Слід зауважити, що багато наукових праць, присвячених цій проблемі, характеризують

психологічний стан виконавця до концертного виступу в негативному аспекті як: невпевненість, сценічне хвилювання, тривожність, тощо.

Зробивши аналіз науково-методичної літератури з досліджуваної проблеми, а також вивчення практичного досвіду роботи піаністів-початківців надають змогу зробити висновок, що реалії сьогодення потребують ґрунтовного розгляду специфіки впевненості музикантів-початківців при підготовці до виконавської діяльності з урахуванням сучасних досягнень психолого-педагогічної науки.

Метою статті є дослідження процесу розвитку впевненості музикантів-початківців при підготовці до виконавської діяльності.

Загальновідомо, що розгляд психолого-педагогічних механізмів управління процесом виконавської діяльності піаністами неможливий без уточнення специфіки роботи їх вмінь та навичок, адже саме вони виступають необхідною психічною передумовою підвищення ефективності будь-якої творчої діяльності, яка здійснюється на основі вже отриманих та засвоєних знань, умінь і навичок. Тому більш доцільно говорити про психологічний стан музиканта-початківця в позитивному ракурсі, коли увага акцентується на результативності концертного виступу. Вважаємо, що психологічний стан музиканта-початківця сприяє розвитку впевненості до виконавської діяльності, дає можливість подолати весь обсяг артистичних емоцій, донести цінне до слухача, що є змісті музичного твору.

У нашому дослідженні ми розглядаємо впевненість у виконавській діяльності при фортепіанній підготовці музиканта-початківця у комплексі певних дисциплін. Такими ми вважаємо музично-

історичні, педагогічні, психологічні дисципліни, які охоплюють розділи українського й всесвітнього музичного мистецтва, курс психології музично-виконавської діяльності, теорії та історії мистецтва і методики його викладання, а також спецкурси з виконавського фортепіанного мистецтва, історії української фортепіанної школи і методики викладання фортепіано. За нашим переконанням, саме на цих навчальних дисциплінах органічно поєднується музично-історичні, інтерпретаційно-аналітичні, практично-діяльнісні аспекти фортепіанної підготовки впевненості музикантів-початківців до виконавської діяльності.

Найбільш ґрунтовно питання виконавської діяльності у царині музичного мистецтва розглядає психолог, музикант Ю. Цагареллі. Науковець зазначає, що головним завданням музиканта-виконавця є донесення до слухача змісту музичного твору. Спираючись на цю думку підкреслимо, що призначенням виконавської діяльності є утримання, відтворення духовних цінностей навколишнього світу. Цей концертний виступ являється кульмінаційним моментом практичної роботи над музичним твором, серед якого враховується особливі умови: 1) психологічний стан виконавця; 2) врахування акустичних особливостей залу; 3) реакція слухачів на концертний виступ.

У контексті аналізу специфічних особливостей виконавської діяльності музиканта-початківця відзначимо, що крім впевненості в собі, а також професійної підготовленості виконавця, необхідним є високий рівень стресостійкості. Адже, досить “часто концерти проходять у залах з не ідеальними слухачами, під час виступу трапляються різноманітні перешкоди, і тому особливі вимоги пред’являються як до саморегуляції виконавця, так і до стабільності виконання” [6, с.84].

Схиляємось до думки Л. Лабінцевої, що “важливу роль у стабілізації впевненості при підготовці виконавської діяльності відіграє регулярність концертних виступів. У такому випадку сценічне хвилювання, що виникає в кожному виступі, не встигає зникнути, а наче залишається у пам’яті. Свідомість утримує деякі його структури, оскільки зберігається інформація про наступний концерт” [3, С.215-216].

Згідно досліджень М. Іваненко, “навіть талановитий, якісно підготовлений студент, котрий напередодні академічного концерту виконав програмний репертуар ідеально, під час публічного виступу часто починає губити інтонацію, всі напрацьовані технічні виконавські аспекти” [2, С. 84-86]. Зрозуміло, що коли вчасно не подолати “сценічне хвилювання” можна поглибитись до психологічного налаштування музиканта, що стане наслідком появи невпевненості.

Доведено, що кількість студентів може мати феноменальні музикальні здібності, але не мати почуття впевненості до виконавської діяльності, тому що вони не можуть подолати сценічне хвилювання. І це може бути психологічною проблемою музиканта-початківця. Результативність залежить від вільного сценічного психологічного стану піаніста-початківця. Відтак, робота в класі з музикантом повинна базуватись не лише у прагненні оволодіння технічними навичками, артистизму, але й у розвитку впевненості при підготовці виконавської діяльності.

Важливий аспект при підготовки музиканта-початківця до виконавської діяльності акцентує відомий музикознавець Г. Ципін. Дослідник вказує на те, що “на самопочуття виконавця суттєво впливають такі фактори, як жорстка установка на успіх, гіпервідповідальність та надзвичайна самокритичність, при високих затратах нервово-психічних зусиль. Ситуація виступу набуває в очах музиканта статусу понад значимості, та викликає сильне занепокоєння і нервове збудження” [5, с.112].

В такому контексті, звернемо увагу на позицію Д. Юника, що підготовленість піаністів досить часто межує з віртуозністю. Вона залежить від м’язово-силових рухів, часового співвідношення окремих рухів і їх сенсомоторної координації. Першим показником виконавської техніки відображається не лише потужність звуків, а й їх якість (тембр, артикуляція, динамічна рівність тощо). Втім, її найважливішим показником, по праву, вважаються часові співвідношення окремих рухів, адже виконавська швидкість залежить від частоти специфічних рухів, тривалості одного окремо взятого руху та часу реагування на сигнал. Звичайно, пріоритетна значущість належить частоті виконавських рухів, оскільки інтерпретація віртуозних творів чи пасажів вимагає їх максимальної кількості по відношенню до статичної часової величини. Оволодіння виконавцями ритмікою рухів сприяє досягненню максимальної швидкості відтворення необхідної інформації завдяки підвищенню лабільності нервових центрів, тобто:

- засвоєння такої ритміки сприйманням зовнішнього подразника генеруються імпульси збудження;
- з досягненням їх автоматизації нервові центри піаністів з такою ж частотою генерують імпульси збудження без впливу зовнішнього подразника [7].

Сучасний науковець Є. Богдан, вважає що при підготовці впевненості студента до виконавської діяльності важливим є збереження нервово-психічної енергії. Тому на перший план дослідник пропонує такі завдання: 1) вирішення внутрішнього конфлікту; 2) організація систематичних

занять; 3) спрямування уваги та мислення студентів на вирішення художніх та технічних завдань.

У науковому дослідженні з підготовки студентів до виконавської діяльності Є. Богдан виокремлює основні вимоги:

- розуміння концертного життя як норми;
- розбір музичного матеріалу та усвідомлення його образного змісту;
- посилення мотивації до виконавської діяльності;
- формування до вольових зусиль та вольової регуляції поведінки;
- тренування здатності до концентрації уваги в умовах виступу;
- контроль над організаційними моментами виступу [1, С.142-149].

Важливою для нас є думка сучасного дослідника Л.Радковської, яка стверджує, що “ є важливі аспекти, які істотно впливають на самопочуття музиканта-початківця”. Науковець вважає, що викладачу потрібно створити такі педагогічні умови навчально-виховного процесу, щоб відбулося спілкування “викладач ” – “студент”, “студент” – “викладач” [4, С. 166-168].

Подібна взаємодія між викладачем і студентом призводить до взаєморозуміння, взаємоповаги, духовної єдності.

Отже, на думку педагогів, психологів, виконавець – це перш за все творець, а виконавська діяльність спонукає особистісні мотиви самореалізації, самовдосконалення, самоствердження, що обумовлюють реалізацію духовних та практичних можливостей виконавця. У процесі виконавської діяльності студент може спиратися на власні почуття, творчість, імпровізацію.

Відомо, що навчальний процес з музичного інструменту “фортепіано” у музичному закладі – досить специфічна галузь педагогіки. Особливістю її є мислення та сприймання виконавцями музичного мистецтва. Вона, як правило, значно перевищує рівень їх вмінь та навичок у виконавській діяльності. Тому питання вдалого, доцільного вибору репертуару, створення сучасних програм з цього курсу є дуже актуальними. Особливо цінними у цьому контексті стають музичні твори, що мають ясну музичну мову, зручні, з точки зору фортепіанної техніки, прийоми викладу, достатньо узагальнену, змістову образність. Але, іноді викладачі обирають для виконавської діяльності складні твори, щоб продемонструвати рівень досягнень студентів свого класу, проте на практиці все обертається навпаки. Щоб цього не сталося, дослідники рекомендують підбирати для концертних виступів музичні твори, враховуючи реальні можливості кожного виконавця.

Проаналізувавши різні ідеї науковців, ми б хотіли акцентувати увагу на психологічному ас-

пекті піаніста-початківця, який дозволить йому зробити свій виступ успішним. Розвиток впевненості музикантів-початківців до виконавської діяльності складається у обговоренні цього питання зі своїм викладачем. Також важливим є напруження потрібного психологічного стану, тобто того переконання, яке створює оптимальний настрій для виступу.

Узагальнюючи вищесказане, ми дійшли до висновку, що розвиток впевненості при підготовці музиканта-початківця у виконавській діяльності передбачає низку психолого-педагогічних завдань, а саме:

1. Налаштувати сценічний психологічний стан.
2. Обговорити напрацьовані навички та вміння з викладачем.
3. Проаналізувати свої сильні і слабкі сторони.

Зрозуміло, що сформульовані психолого-педагогічні завдання не допоможуть вирішенню усіх питань при підготовці музиканта-початківця до виконавської діяльності, але вони сприятиме ефективному концертному виступу.

Для вирішення цих завдань вважаємо за необхідне запропонувати наступні рекомендації до впевненості при підготовці музиканта-початківця до виконавської діяльності:

1. Визнати, що вперше вийшов на концертний виступ.
2. Нагадати собі, що це розвиток музичних навичок та вмінь.
3. Не акцентувати увагу на помилку, а спокійно продовжувати виступ.
4. Повірити в те, що публіка налаштована сприятливо, позитивно і доброзичливо.
5. Сконцентруватись на моменті задоволення від виконання музичного твору.
6. Усвідомити, що концертний виступ – це цікава гра, як і переважна більшість мистецьких подій.

Таким чином, для розвитку впевненості при підготовці музикантів-початківців до виконавської діяльності більш доцільно говорити про їх психологічний стан в позитивному ракурсі, акцентуючи увагу на тому, що варто набутися для успіху на сцені: досягнути результативності у виступі, отримати задоволення, донести зміст музичного твору до слухача і те цінне, що є в особистості виконавця. Тобто забезпечення впевненості при підготовці музикантів-початківців до виконавської діяльності можливе при наявності формування у студентів стійкої потреби в удосконаленні власної педагогічно-виконавської майстерності, допитливості, самостійності, в розширенні музичного світогляду, вихованні музичної культури, естетичного смаку, особистісно-ціннісного ставлення до музичного мистецтва, підвищенні рівня професійної компетентності.

Перспективою подальшого розгортання досліджуваної проблеми є розробка методики впровадження впевненості музикантів початкового віку при підготовці до виконавської діяльності з

метою формування у виконавця психологічного аспекту як важливого критерію загальнокультурної компетентності людини.

Список використаних джерел

1. Богдан Є. В. Особливості підготовки учнів музичних шкіл до концертних виступів / Є. В. Богдан // Збірник наукових праць [Херсонського державного університету]. – 2013. – Вип. 64. – С. 142–149.
2. Іваненко М.В. Подолання страху сцени у вокаліста-початківця: інтерпретаційний контекст. / М.В.Іваненко// *Вінок митців і мисткинь*. – 2019. – Вип. 2 (185). – С. 84–86.
3. Лабінцева Л. П. Концертний виступ як особливий вид музично-виконавської діяльності. Вісник ХДАДМ. – 2010. – №1. – С. 215–216.
4. Радковська Л. Роль викладача-інструменталіста у подоланні сценічного хвилювання учнів-піаністів дитячої музичної школи / Л.Радковська, О.Єсіпова // *Нова педагогічна думка*. – 2018.- №1.- С.166 -168.
5. Цыпин Г. М. Обучение игре на фортепиано / Г. М. Цыпин. // – Москва : Просвещение, 1984. – 175 с.
6. Цагарелли Ю. А. Психология музыкально-исполнительской деятельности: учеб. пос. Санкт-Петербург: Композитор, 2008. 212 с.
7. Юник Д. Г. Виконавська надійність музикантів: зміст, структура і методика формування : [монографія] / Дмитро Григорович Юник. – Київ : ДАКККіМ, 2009. – 338 с.

References

1. Bogdan, E. (2013). *Features of preparation of students of music schools for concert performances*. [Kherson State University]. [in Ukraine].
2. Ivanenko, M.(2019). *Overcoming Stage Fear by a Beginner Vocalist: An Interpretive Context*. [in Ukraine].
3. Labinintseva, L. (2010). *Concert performance as a special kind of music-performing activity*. Khadmad Bulletin. [in Ukraine].
4. Radkovskaya, L. (2018). *The role of the instrumentalist teacher in overcoming the stage excitement of the pianist students of children's music school* [in Ukraine].
5. Tsipin, G. (1984). *Learning to play the piano* Moscow: Enlightenment. [in Russian].
6. Tsagarelli, Yu.(2008). *Psychology of music-performing activity* St. Petersburg: Composer. [in Russian].
7. Yunik, D.(2009). *Performing reliability of musicians: content, structure and method of formation*: [monograph] Kyiv: DACKIM. [in Ukraine].

Вера Федоренко. Развитие уверенности начинающих музыкантов при подготовке к исполнительской деятельности

Статья посвящена развитию уверенности начинающих музыкантов при подготовке к исполнительской деятельности. Анализируются труды современных ученых, где рассматриваются различные подходы к преодолению волнения перед выступлением и предлагаются способы психологического настроя для оптимального самочувствия на сцене музыкантов. Акцентируется утверждение, что психологическое состояние музыканта-новичка влияет на результативность исполнительской деятельности. Выявлено, что готовность пианистов в исполнительской деятельности заключается в создании оптимального настроения для выступления. Освещаются многообразные и многоплановые психолого-педагогические задачи пианистов в исполнительской деятельности на сцене.

Ключевые слова: положительный аспект переживаний, оптимальная настройка, личный смысл, алгоритм приобретения уверенности.

Vera Fedorenko. Development of musicians-beginners' confidence in the process of their training for performing activities

The article deals with development of musicians-beginners' confidence in the process of their training for performing activities.

It is a well-known fact that psychological state of musicians-beginners' influences the success of their concert performance. The author has analyzed the works of modern scientists and offered the approaches to overcome the pre-performance excitement. These approaches contribute to the musicians-beginners' optimal general well-being on the stage. The research of psychological and pedagogical mechanisms of managing pianists' performance is impossible without specification of the features of their memory, because it is a necessary mental precondition for the enhancement of effectiveness of any creative activity, which is carried out on the basis of already acquired knowledge, developed skills and abilities. It has been identified that musicians-beginners' readiness for the performing activity depends on their optimal mood for the performance.

It has been mentioned that the algorithm of the development of musicians-beginners' confidence before the performance provides a number of psychological and pedagogical tasks, namely: 1). To clarify for yourself the point of going on the stage (I like it, to give joy, this is my job, an inseparable part of any artist's career, I can't help performing, I like public attention, I do not want to fail my teachers, etc.); 2). To discuss the experience of other musicians-beginners; to find similarities and differences, to see how personal experience is reflected by others; 3). To have a pilot performance among group mates, analyze one's own strengths and weaknesses, ask for a

constructive feedback; 4). To improve the performance according to the instructions received; 5). To work out the motivation, that creates the proper mood.

Thus, the psychological aspect of the development of musicians-beginners' confidence is mainly manifested in the personal clarification of the sense of going on the stage and in the discussion of this issue with other musicians-beginners. An important issue in this process is the development of proper motivation that creates a corresponding mood for the performance. Taking into account the success of the concert performance, it is important to discuss musicians-beginners' feelings and emotions in a positive way, namely: to achieve confidence in the performance, to enjoy it, to open up, to convey both those valuable personal aspects and features of piece of music.

Key words: positive aspect of experience, optimal mood, personal sense, confidence-building algorithm.